

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Rebecca Charlotte Rebane

**ISIKUT TÕENDAVA DOKUMENDI TAOTLEMISE JA
KÄTTESAAMISEGA SEOTUD PROBLEEMID EESTI 15-17
AASTASTE KODANIKE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Maret Güldenkoh, MBA

Tallinn 2019

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2019
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Isikut tõendava dokumendi taotlemise ja kättesaamisega seotud probleemid Eesti 15-17 aastaste kodanike näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Problems within 15-17 years old citizens in Estonia applying and receiving identity documents</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 45 leheküljest, sealhulgas 2 lisast. Töös on kasutatud 71 allikat, millele on tekstis viidatud. Töö on aktuaalne, sest Siseministeeriumi siseturvalisuse arengukavas 2015-2020 on püstitatud eesmärgiks usaldusväärne ja turvaline identiteedihaldus. Lisaks antakse alates 2018. aasta lõpust välja Eestis uusi ID-kaarte, mis suurendab inimeste arvukust Politsei- ja Piirivalveameti teeninduspunktides ja klienditeenindajad peavad enam lõputöös käsitlevatele teemakohastele küsimustele vastama. Lõputöö probleemipüstitusest tuleneb küsimus: Milliste infokanalite teel teavitada lapsevanemaid?</p> <p>Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada isikut tõendava dokumendi taotlemise ja kättesaamisega seotud probleemid Eesti 15-17 aastaste kodanike näitel ja koostada teavitus, mis annaks kiirema ülevaate Politsei- ja Piirivalve kodulehel lapsevanemale, kes soovib oma 15-17 aastase lapse dokumente taotleda või kätte saada. Eesmärk lahendati kasutades kvalitatiivset uurimismeetodit.</p> <p>Töös antakse põhjalik ülevaade avaliku teenuse ja sisejulgeoleku olemusest, dokumentide taotlemise ja kättesaamise korrast Eestis ning valitud Euroopa Liidu liikmesriikides kehtivast isikut tõendavate dokumentide taotlemise korrast. Töö tulemusena tehti ettepanek lisada Politsei- ja Piirivalve kodulehele parem ja silmapaistvam teave, mis informeeriks lapsevanemaid seoses 15-17 aastaste alaealiste laste dokumentide taotlemise ja kättesaamise korra kohta.</p>	
Võtmesõnad: <i>sisejulgeolek, avalik teenus, isikut tõendav dokument</i>	
Võõrkeelsed võtmesõnad: internal security, public service, identity document	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: <i>Rebecca Charlotte Rebane</i>	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjallikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Maret Güldenkoh Allkiri:	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Allkiri:	

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. KODANIKU SISETURVALISUS	6
1.1. Avaliku teenuste osutamine sisejulgeoleku valdkonnas	6
1.2. Kodaniku isikustamine.....	12
2. DOKUMENTIDE TAOTLEMISE JA VÄLJASTAMISE KORD.....	18
2.1. Dokumentide taotlemine ja väljastamine Eestis.....	18
2.2. Alaealiste laste vanemate teavitamine dokumentide taotlemisest ja kättesaamisest Euroopa Liidu liikmesriikides.....	25
KOKKUVÕTE.....	34
SUMMARY	36
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	38
Lisa 1. Dokumentide taotlemine EL liikmesriikide	45
Lisa 2. Dokumentide väljastamine EL liikmesriikides.....	46

SISSEJUHATUS

Eesti kodaniku peamiseks isikut tõendavaks dokumendiks on pass ja isikutunnistus (edaspidi ID-kaart). Elades internetiajastul ning e-riigis, on riigiga suhtlemine teostatud läbi interneti, isik tuvastatakse ID-kaardi abil. Pass on oluline välismaale reisimiseks.

Lõputöö teema valik on tingitud Politsei- ja Piirivalveameti teenindusbürood külastavate lapsevanemate murest, kes soovivad kätte saada enda 15-17 aastase lapse isikut tõendavaid dokumente. Isikut tõendavate dokumentide seadus sätestab aga 15-17 aastaste laste dokumentide kättesaamise lapsevanema volitusega või lapse isikliku kohalolekuga.

Töö on aktuaalne, sest Siseministeeriumi siseturvalisuse arengukavas 2015-2020 on püstitatud eesmärk “Usaldusväärne ja turvaline identiteedihaldus” (Siseministeerium, 2014, lk 105). Alates 2018. aasta lõpust väljastatakse Eestis uusi ID-kaarte. Seoses uute ID-kaartide väljastamisega suureneb inimeste arvukus Politsei- ja Piirivalveameti teeninduspunktides ja klienditeenindajad peavad enam lõputöös käsitletavatele teemakohastele küsimustele vastama.

Lõputöö uudsuseks on see, et viiakse autorile teadaolevalt esmakordselt läbi 15-17 aastaste kodanike dokumentide taotlemise ja kättesaamise analüüs Eestis ning võrreldakse Eestis kehtivat korda Euroopa Liidu liikmesriikides samas vanusegrupis olevate isikutele kehtestatud korraga. Tulemusena saadakse teada ühised nõuded ja erisused dokumentide taotluses ja väljastuses. Autor on arvamusel, et lõputöö tulemus aitab kaasa klienditeenindajate töö efektiivsemaks muutmisele ning lõputöö tulemusena koostatud teatis kuvab tulemuslikumalt Politsei- ja Piirivalve kodulehel informatsiooni lapsevanematele 15-17 aastaste laste dokumentide taotlemise ja kättesaamise kohta.

Keskseks probleemipüstituseks on see, et Politsei- ja Piirivalveametis on sagenenud arusaamatused lapsevanematega, kes ei saa aru, miks nad ei või oma 15-17 aastase lapse isikut tõendavaid dokumente taotleda ja kätte saada ise. Probleemipüstitusest tuleneb küsimus: milliste infokanalite teel teavitada lapsevanemaid?

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada isikut tõendava dokumendi taotlemise ja kättesaamisega seotud probleemid Eesti 15-17 aastaste kodanike näitel ja koostada teavitus, mis annaks kiirema ülevaate Politsei- ja Piirivalve kodulehel lapsevanemale, kes soovib oma 15-17 aastase lapse dokumente taotleda või kätte saada.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimistulesanded:

1. Analüüsida ja süstematiseerida riigi siseturvalisuse, avaliku teenuse ja kodaniku isikustamise teoreetilisi lähtekohti.
2. Analüüsida dokumentide taotlemise ja väljastamise korda 15-17 aastastele kodanikele Eestis.
3. Sünteesida teooriat ja uuringutulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid alaealiste laste isikut tõendavate dokumentide taotlemise ja väljastamise korra teavitamiseks ning lihtsustamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Teostatakse teemakohaste teoreetiliste allikate ja õigusaktide analüüs ning koostatakse teavitusteksti näidis.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, millel mõlemal on kaks alapeatükki. Esimeses peatükis on teoreetiline käsitus kodaniku siseturvalisusest. Esimeses alapeatükis kirjutatakse sisejulgeoleku ja avaliku teenuse mõistest. Teises alapeatükis seletatakse lahti isiku roll ja isikustamine.

Lõputöö teises peatükis teostatakse seadusandluse analüüs. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade Eesti Vabariigi isikut tõendavate dokumentide väljastamise ja kättesaamise korrast. Teises alapeatükis koostatakse teavitus, mis informeerib Politsei- ja Piirivalveameti kodulehel lapsevanemaid.

Lõputöö kirjutamisel kasutatakse erialast kirjandust, teadusartikleid ja kehtivate õigusaktide redaktsioone seisuga 17.10.2018

1. KODANIKU SISETURVALISUS

1.1. Avaliku teenuste osutamine sisejulgeoleku valdkonnas

Riigi siseturvalisus ei ole seotud ainult kindla riigi riigisiseste toimingutega, vaid on rahvusvahelise koostööga. Olles Euroopa Liidu liikmesriik, peab Eesti arvestama ka ettekirjutatud reeglite ja tavadega. Lisaks kohustustele annab Euroopa Liidus olemine eestlastele ka julgustunde ja kuuluvuse suurde liitu. Siseturvalisuse alastes protsessides on erinevate organisatsioonide ühistegevus oluline.

Sisejulgeoleku tagamisel on oluline osa turvalisusel. Turvalisuse tagamiseks väljastatakse isikutele dokumendid, mille kaudu saab neid identifitseerida. Dokumendi väljastamine on avaliku sektori poolt pakutav teenus. Dokumentide taotlemist ja väljastamist käsitletakse kui avalikku teenust, mida pakub Eestis Politsei- ja Piirivalveamet.

Avaliku teenuse definitsioone on mitmeid. “Avalike teenuste korraldamise roheline raamat” defineerib mõistet laiemalt kui kõiki avaliku sektori poolt pakutavaid teenuseid hõlmavana. Kitsamas käsitluses on avalik teenus selline, mida riik, kohalik omavalitsus või avalikku ülesannet täitev eraõiguslik isik osutab isiku tahtel tema seadusest tulenevate kohustuste täitmiseks või õiguste kasutamise võimaldamiseks. (Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium, 2013, lk 5-6)

Ka erinevad seadused mõtestavad lahti teenuse mõistet. Oluline on aru saada, mis seadust vaadatakse ning mida sealt otsitakse. Näiteks käibemaksuseaduses tuleb aru saada, et maksuseaduse poolt defineeritav tähendus on tugevas seoses maksudega. Sellegipoolest annab see elanikele juriidiliselt täpse tähenduse ja kindluse teenuse mõistest aru saamiseks.

Käibemaksuseadus § 2 mõtestab teenuse mõiste lahti kui ettevõtluse korras hüve osutamise või õiguse, sealhulgas väärtpaberi võõrandamise, mis antud seaduse lõike punkti 1 kohaselt ei ole kaup, ning tasu eest majandustegevusest hoidumine, õiguse kasutamisest loobumine või olukorra talumine. Teenus on ka elektrooniliselt edastatav tarkvara ja teave ning vastavalt ostja tellimusele spetsiaalselt koostatud või kohandatud tarkvaraga või teabega andmekandja. (Käibemaksuseadus, 2003) Teenuse mõistest aru saamiseks tuleb mõista selle põhiomadusi.

Teenuste lahti mõtestamisel on oluline teada kolme põhiomadust (Osborne, et. al., 2013, pp. 138-139):

- 1) teenus on mittemateriaalne ning see on protsess;
- 2) teenuse tarbimine ja pakkumine toimuvad samal ajal;
- 3) teenuse tarbija ehk kasutaja on samaaegselt teenuse kaaslooja.

Oluline on aru saada, et avaliku teenuse mõiste on lai ning riigiti erinevalt lahti mõtestatud. Igal riigil on omad reeglid ning organisatsioonid, mis mõjutavad arusaama avalikust teenusest ning selle vastutust nii riigi kui ka era tasandil. Vältides arusaamatusi erinevate riikide vahel avalikke teenuseid defineerida, on Euroopa Liidus kasutusele võetud termin *services of general interest* (SGI). (Bjørnsen, et. al., 2013, p. 16)

Üldsus mõistab avalikku teenust nelja põhitunnuse järgi: teenused, mis on suunatud avalikkusele; kättesaadav tingituna avalikust kasust; loomult ümberjaotuv ning töötab usaldusel põhinevalt töötav. Viimased kaks tunnust näitavad selget erinevust ostu ja tarbimise ühendamatuses avalikul ja era teenusel. Tulu avaliku teenuse eest pole individuaalne ning seda võib kasutada teistele kasu loomiseks. Tuleb ka ette juhuseid, kus tegelikku kasu saajat ei saa kindlaks teha. (Bjørnsen, et. al., 2013, p. 16)

Siseministeeriumi kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepingulise delegerimise kodanikeühenduste analüüsi lõpparuandes mõistetakse avalikku teenust kui avaliku halduse asutuse poolt osutatavat teenust, pakutavat kaupa või hüve, mis teenib avalikku huvi. Kuid kõik avaliku sektori poolt pakutavad teenused ei pea tingimata olema puhtalt avalikud hüved. Erasektori poolt pakutakse üha enam näiteks haridus- ja sotsiaalteenuseid, kuid eelduseks on üldjuhul see, et teatud kindlal tasemel tagab sellised teenused avalik sektor. (Siseministeerium, 2009, lk 11-12)

Avalikku teenust saab vaadelda traditsioonilisest vaatenurgast, mis ei ole seotud ühegi riigi reeglitega avaliku teenuse mõiste lahti mõtestamisel. Traditsiooniline nägemus annab parema ja ühtse arusaama mõistest. Oluline on siinkohal eristada avaliku sektori ja erasektori poolt pakutavaid teenuseid ja kaupsid.

Traditsioonilisest vaatenurgast on avalikule teenustele iseloomulik teenuste pakkumine ja kättesaadavus kõigile, vähene individuaalne valikuvabadus ning konkurentsitus ehk ühe isiku teenuse tarbimine ei välista teiste isikute samaväärset teenuse tarbimist (Ostrom & Ostrom, 1999, lk 75-81).

Avaliku sektori kaupu ja teenuseid iseloomustab tihti kvaliteedi ja kvantiteedi keerukas mõõtmine. Näiteks on raske mõõta avalikel teedel oleva valgustuse kasutust iga inimese kohta, kes avalikku teed kasutab. Sellest saab järeldada, et avaliku sektori teenused ja kaubad on ühiselt tarbitavad paljude inimeste poolt ning keeruline oleks välistada kedagi, kes teenuse eest ei maksa. Sõiduteel sõites ei ole võimalik ühe inimese mitte maksmise pärast valgustust ainult tema jaoks välja lülitada. Lisaks ei saa üks inimene väga palju otsustada teenuse tarbimise ja kvaliteedi osas. Avaliku sektori teenuste ja kaupade pakkumist juhivad poliitilised otsused ning hind ei ole kuidagi seotud nõudluse ja tarbimisega. (vt tabel 1)

Tabel 1. Avaliku sektori ja erasektori teenused ja kaubad (Ostrom & Ostrom, 1999; autori koostatud)

Avaliku sektori teenused ja kaubad	Erasektori teenused ja kaubad
Kvaliteeti ja kvantiteeti on reeglina raske mõõta.	Kvaliteeti ja kvantiteeti on reeglina kerge mõõta.
Ühiselt tarbitav paljude inimeste poolt.	Tarbitavad vaid ühe inimese poolt.
Raske välistada kedagi, kes teenuse eest ei maksa.	Kerge välistada tarbimist nende poolt, kes ei maksa.
Indiviidil on üldiselt vähe või pole üldse valikut teenuse tarbimise kui ka kvaliteedi osas.	Indiviidil on üldiselt valik teenust tarbida või mitte ning ka kvaliteedi osas.
Hind ei ole seotud nõudluse ja tarbimisega.	Hind on seotud nõudluse ja tarbimisega.
Poliitilised otsused juhivad teenuste pakkumist.	Turumehhanismid juhivad teenuste pakkumist.

Erasektori kaupu ja teenuseid iseloomustab kvaliteedi ja kvantiteedi mõõtmine ning arusaam, et avalikku kaupa tarbib üks inimene, kes selle teenuse ja kauba eest ka maksab. Sellel inimesel on valik teenust tarbida või mitte tarbida. Lisaks on temal ka sõnaõigus teenuse ja kauba kvaliteedi osas. Erasektori kauba ja teenuse hind on otseselt seotud nõudluse ja tarbimisega ning selle pakkumist juhivad turumehhanismid. Seega on oluline, et erasektori poolt pakutav kaup ja teenus oleks meeltemööda igale sellest huvitavale inimesele. (vt tabel 1)

Julgeoleku mõistet on käsitletud läbi aegade erinevalt. Eesti keele sõnaraamat (Erelt, *et al.*, 1999, lk 376) annab julgeoleku vasteks “kaitstus ohtude vastu”. Inglise keelde tõlgituna *security*, mis tuleneb ladina keelsest vastest *securus* (*se-* ilma ja *cura-* mureta) (Erelt, *et al.*, 2012, lk 216).

Jaaksoo defineerib sisejulgeoleku mõistet läbi Euroopa Sisejulgeoleku Teadusuuringute Nõukogu töödokumentides käsitletu järgmiselt: Sisejulgeolek tuvastab ning ennetab ebaseaduslikke ning kuritahtlikke toiminguid, mis on sihilikult toimepandud ning mis riivavad inimesi, ühiskonda, ainelisi ja ainetuid väärtusi ja infrastruktuure, Leevendades rünnete toimet ja tagades jätkusuutlikkuse pärast rünnet. Definiitsioonist eristub viis siseturbe faasi, mis ajalises järjekorras on tuvastamine, vältimine, kaitsmine, reageerimine ja taastamine. (Jaaksoo, 2006) Sisejulgeoleku mõistet on võimalik vaadelda kas tänapäeva käsitluses või ajaloolises tähenduses. Ajas on mõiste tähendus muutunud, kuid põhilised arusaamad on samaks jäänud.

Ajaloolises tähenduses mõisteti julgeolekut kui ohtu riigi suveräänsusele ning territooriumile, kuid rahvusvaheline julgeoleku poliitika olulisus on aga laiendada fookust mitte ainult riigipiiride vahelise julgeolekule vaid ka inimeste eludele (Thomas & Tow, 2002, pp. 177-178). Randlane (2011, lk 286) mõtestab julgeoleku mõiste lahti tänapäevase käsitlusena, milleks on militaarne kaitsetegevus. Riigikaitse strateegia alusel hõlmavad sõjalised konfliktid nii oma ettevalmistavas kui ka aktiivses faasis jõuliste mittesõjaliste meetmete kasutamist.

Riigikaitse lai käsitlus võimaldab sellises keskkonnas riigi julgeolekut tagada, hõlmates seejuures ka mittesõjalist tegevust ja eeldades tugevat sisejulgeolekut (Kaitseministeerium, 2010). Väljaru (2005, lk 1632) toob välja uue arusaama, mille kohaselt tuleks julgeolekut laiendada peale sõjalise valdkonna ka teistesse aladesse ning seletada seda ka teistest lähtekohtadest peale riigi oma.

Erinevate koolkondadel julgeoleku mõiste käsitlusest tuleneb järgnev (Hama, 2017, pp. 1-19):

- Traditsiooniline lähenemine (realistlik) keskendub eelkõige riigi sisejulgeoleku probleemidele. Maailmas toimuv globaliseerumine ei muuda realistliku koolkonna vaateid ning arusaamu.

- Kopenhaageni koolkond laiendab julgeoleku mõistet defineerides ohtu erinevate vaatenurkade alt, tuues välja näiteks julgeoleku ohu väljapoolt riiki domineeriva kultuuri poolt.
- Welshi koolkond usub, et riik ei saa tagada julgeolekut individile. Koolkond ei vaata maailma nii nagu see on, vaid kuidas see olema peaks.
- Inimeste julgeolek rõhub inimõigustele ning pooldab riigisisest julgeolekut ja poliitilist jõudu.

Sisejulgeolekupoliitika üks olulisimaid eesmärke on põhiseadusliku korra kaitsmine. Suur hulk tihedalt seotud valdkondi mõjutab riigi sisejulgeolekut, sealhulgas näiteks majanduskeskkonna konkurentsivõimelisus, poliitilise süsteemi usaldusväärsus, tava- ja küberruumi ohutus, kriitilise infrastruktuuri vastupidavus ning organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vastane võitlus. (Siseministeerium, 2016)

Kui eelnevalt on olnud julgeoleku kui protsessi suund üldriiklike väärtuste kaitsmisele, siis nüüd on keskendunud inimeste kaitsmisele. Eri põlvkonna julgeolekuteoreetikute, kelle käsitlustes on riigi ja kodanike kaitsmisel erinev prioriteediseade, vahel on aga jätkuvalt konflikt. Samasugust muutust on näha ka samadel põhjustel julgeoleku tagamise vahendites. (Tabur, 2009, lk 181-187)

Riigikaitse strateegia kinnitab Eesti rahvusvahelise julgeolekukeskkonna lahutamatu osana. Julgeolekuküsimused on kerkinud valdkondades, kus neid varem ette ei tulnud. See tuleneb rahvusvahelisest julgeolekukeskkonna mitmekülgsest muutumisest ning seetõttu on ka julgeoleku mõiste laienenud. (Kaitseministeerium, 2010) Julgeolekut on võimalik käsitleda paremaks arusaamiseks erinevatest vaatenurkadest vaadelduna.

Julgeoleku jagamatuse tõttu vaadeldakse keskkonda nii üleilmsest, üleatlantilisest kui ka piirkondlikust vaatenurgast. Võttes arvesse Eesti julgeoleku lahutamatu seose maailmas toimuvaga, võimaldab kolme tasandi väljatoomine selgitada sündmuste ja muutuste vertikaalset mõju, kus üleilmsel tasandil toimuv mõjutab piirkondlikul tasandil toimuvat ja vastupidi. Eestis esinevad peamised julgeolekuriskid, milleks on üleilmsete julgeolekuprobleemide süvenemine, Euro-Atlandi piirkond ja demokraatia, turumajandus, õigusriik ning inimõigustel põhineva väärtusruumi mõju vähenemine, Euroopa Liidu aluspõhimõtetele rajanevate lõimete nõrgenemine ning Venemaa väljakutsuvalt agressiivne käitumine, muu hulgas sõjalise jõu kasutamine oma piiride lähistel kui ka laiemalt

maailmas. Eeltoodud riskid on omavahelises seoses ning esimese kolme suundumuse jätkumine võib tuua kaasa neljanda võimendumise. Vastased on hakanud oma eesmärkide saavutamiseks kasutama nn hübriidmeetodit, milles sõjalised ja mittesõjalised vahendid toimivad sümbioosis. (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017)

Siseministerium vastutab sisejulgeoleku tagamise eest ning selle valitsemisalaske kuuluvad Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet ja Kaitsepolitseiamet. Lisaks eeltoodule panustavad sellesse ka teised asutused. Eelnimetatud asutuste ülesannete täitmiseks osaleb Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku vahetus tagamises reservüksusena. (Kaitseministerium, 2010)

Terves Euroopas valitsevad ohud seoses terrorismi, küberjulgeoleku ja inimeste loodud katastroofidega, mis põhjustavad sadade inimeste surma. Sellised julgeolekuprobleemid on üha enam üle liidu piiriliste ja rahvusvaheliste sidemetega. Käsitledes neid Euroopa Liidu tasandil, suudame tegeleda ohtudega palju efektiivsemalt. (King, 2017, p. 9) Osana Euroopa Liidust on Eesti autori arvates võtnud riigina seisukoha: üks kõigi ja kõik ühe eest. See tähendab seda, et Eesti julgeolek ei ole pelgalt ainult Eesti asi, vaid terve Euroopa Liidu kui terviku julgeolek. Väikse riigina tuleb seda hinnata ja väärtustada.

King (2017, p. 9) tähendab, et ühe Euroopa Liidu liikmesriigi julgeolek on kõigi Euroopa Liidu liikmeriikide julgeolek. Eesti julgeolekupoliitika alustes tuuakse välja, rahvusvaheliste kriiside ja konfliktide mõjud Eestile, mistõttu käsitleb Eesti oma julgeolekut osana rahvusvahelisest julgeolekust (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017).

Kokkuvõtvalt selgus, et avalik teenus on rohkem kui lihtsalt avaliku sektori poolt pakutav kaup ja teenus. Seda mõistetakse riigiti erinevalt ning vastavalt kindla riigi kokkulepetele on paika pandud ühised tunnused, mis avalikku teenust üldsusele lahti mõtestavad. Kodanikele isikustatud dokumentide väljastamine, mis on üks osa avalikust teenusest, kaitseb Eesti riigi julgeolekut. Julgeolek, mis ei ole suunatud ainult riigi kaitsele, vaid ka inimeste heaolule, teeb läbi aja sisulisi suunamuutusi. Vaatamata erinevustele on riikidel üks ühine eesmärk, takistada vaenlaste hübriidmeetodite, ehk sõjaliste ja mittesõjaliste vahendite sümbioosis kasutamine.

1.2. Kodaniku isikustamine

Riik toimib tänu inimestele, kes seal elavad. Iga inimese sünd on sündmus. Peale isiku sünni saab temast riigi kodanik. Lapsele antakse isikukood ning seejärel tuleb teha mitmeid juriidilisi toiminguid. Üks neist on isikustamine. Isikustamise kaudu saab inimene omale identiteedi, mis on vajalik, et teha igapäevaseid toiminguid ühiskonnas. Isikustamise üks osa on dokumentide taotlemine. Peamised dokumendid, mida tänapäeval inimene endale Eestis taotleb, on pass ja ID-kaart.

Riigi mõiste, mis tuli kasutusele Euroopas uusaja alguses (varasemalt oli selle mõistega võrreldavad terminid kreeka *politeia* ning ladina *civites* ja *res publica*) tähendab organiseeritud inimeste kogu, kes elab kindlal maa-alal ja on seotud ühe võimuga (Raudla, 2007, lk 47). Fukuyama (2006, lk 11) toob välja mõiste riigi kui iidse inimeste poolt loodud institutsiooni, mille vanus ulatub 10 000 aasta taha, kui Mesopotaamias tekkisid esimesed põllumajanduslikud ühiskonnad.

Raudla (2007, lk 47) defineerib riiki kui avalik-õiguslikku organisatsiooni, mis on oma õiguskorra loomisel ja sellel korral põhinevates võimuavaldustes territooriumil piiramatult ning rahvusvahelistes suhetes sõltumatu igast muust võimust. Eelnevast tulenevalt on riigil kolm põhilist tunnust (Raudla, 2007, lk 47):

- maa-ala;
- kodanikkond;
- suverääne riigivõim.

Eelpooltoodust tuleneb, et riigi definitsioon annab vabaduse käsitleda seda erinevatel tasanditel. Sõltuvalt inimesest, kes mõistet selgitab, tulevad välja erinevad vaatenurgad ning inimese enda arusaam riigist. Riiki saab vaadelda kui füüsiliselt olemas olevat objekti kui ka ühiskonda, mis ei ole käega katsutav.

Riiki on võimalik käsitleda nii laiemas kui ka kitsamas mõttes. Laiemalt vaadatuna on riik poliitiline ühiskond ja võimukorraldus teatud maa-alal, kitsamalt avaliku võimu kandjad, riigiinstitutsioonid ehk riigiaparaat. Avaliku võimu institutsioonidel põhinev riik korrastab ühiskonda tähenduste loomisega (müüdid, õigusnormid) kui ka tegevustega (õigusnormide rakendamine, võimupraktikad, jõukasutus). (Kalev ja Roosimaa, 2012, lk 27)

Kodakondsus on riigi ja isiku vaheline õiguslik suhe. See toob mõlemale poolele kaasa nii kohustusi kui ka õigusi. Koos Eesti kodakondsusega on igal Eesti kodanikul ühtlasi ka Euroopa Liidu kodakondsus. Kodakondsuse määratlemise ning dokumentide väljastamisega tegeleb Politsei- ja Piirivalveamet. (Siseministerium, 2019)

Igal riigil on oma riigi kodanikud. Sõnad “kodanik” (ladina keeles *civitas*) ja kodakondsusidee kerkisid esmakordselt esile juba VII-VIII sajandil eKr Kreekas. Tänapäevani on kodaniku ja kodakondsuse mõiste aluseks vabaduse ja võrdsuse seadus. Kodakondsust mõistame tänapäeval kui mingi riigi kodanikuks olemist, isiku ja riigi poliitilist-õigusliku sidet, mille kaudu määratakse poolte vastastikused õigused ja kohustused. Kodakondsus lõppeb surmaga, teise kodakondsusesse astumisega või kodakondsuse äravõtmisega. (Raudla, 2007, lk 49-50) Kodakondsuse taotlemine võib olla riigiti erinev, kuid põhilised reeglid on samad.

Kalev (2004, lk 92) annab kodakondsuse saamiseks kaks võimalust, kas iseeneslikult ehk automaatselt, st algselt ehk sünnipäraselt või hilisemast seisundimuutusest tulenevalt eritoiminguteta või siis hilisema kodakondsuse omandamisega teatud õigustoimingute sooritamise teel ehk naturalisatsiooniga.

Iseeneslikult kodakondsuse saamise tüüpe on neli (Hansen & Weil, 2002, lk 74):

- maaõigus- kodakondsuse tagab sünd riigi maa-alal, st alal, mille suhtes riik omab, on omanud või soovib omada suveräänsust;
- vereõigus- kodakondsuse tagab vanemate kodakondsusseisund, mõnel juhtudel ka kaugemate sugulaste oma;
- abielu- võib tuua kaasa kodakondsuse saamise;
- varasem või praegune elamine riigi maa-alal, nagu see sai määratletud maaõiguse puhul.

26. novembril 1918 andis Maanõukogu välja määruse, milles § 1 alusel on Eesti demokraatilise vabariigi kodaniku õigused kõigil isikutel, kes vastavad kolmele nõudmisele (Maanõukogu, 1918):

- kes Eesti demokraatilise vabariigi piirides elavad;
- kuni 1918. a veebruarikuu 24. päevani endise Vene riigi alamluses olid;

- Eesti demokraatilise vabariigi osadest pärit või kohalikkude elanikkude nimekirjas seisid, mis endise Vene riigi asutuste poolt siin maal ehk selle maa jaoks peeti.

Kodakondsuse seadus § 2 määrab Eesti kodakondsuse omandamise viisid, milleks on sünd, naturalisatsioon või siis taastatakse isikule, kes on kaotanud Eesti kodakondsuse alaealisena. Eesti kodakondsus kaotatakse Eesti kodakondsusest vabastamise, selle äravõtmise või mõne muu riigi kodakondsuse vastuvõtmisega. (Kodakondsuse seadus, 1995)

Laps saab peale sünni isikukoodi. See annab lapsevanemale või hooldajale võimaluse sünd registreerida ja lapsele nimi panna. Kui sünd on registreeritud, siis saab taotleda isikule dokumente, kuhu kantakse ka isikukood peale.

Isikukoodide moodustamise ja andmise korra määruse § 5 alusel annab Eestis sündinud lapsele isikukoodi tervishoiuteenuse osutaja, kes andis sünnitusabi. Tervishoiuteenuse osutaja annab rahvastikuregistri volitatud töötajale lapse sünniaja ja soo, ema eesnime või nimed ning perekonnanime või perekonnanimed, ema isikukoodi või selle puudumisel sünniaja ja koha ning ema kodakondsuse. (Siseminister, 2019) Peale isikukoodi saamist võib lapsevanem minna taotlema isikut tõendavat dokumenti. Alaealisel on dokumentide taotlemisel erinevad reeglid.

Alla 18-aastased isikud on alaealised. Seaduse ees on lapsed erinevad ning see sõltub vanusest. Ei saaks ju võrrelda kolmeaastase lapse teadmisi maailmast 17-aastase omaga. Need on väga erinevad sõltuvalt elukogemusest.

Lastekaitse seadus § 3 peab lapseks iga alla 18-aastast isikut. Erinevus sõltuvalt lapse vanusest tuleb lastekaitse seaduse § 23 alaealise avalikus kohas viibimise piirangust. Alla 16-aastaselt alaealisel on keelatud viibida ilma täiskasvanud saatjata avalikus kohas kell 23.00-6.00. 1.juunist kuni 31.augustini on see ajavahemik 24.00-5.00 (Lastekaitse seadus, 2014). See tähendab, et 16- ja 17-aastased isikud võivad avalikus kohas viibida ilma täiskasvanud saatjata öö läbi.

Peale lastekaitse seaduse, mis käsitleb mõistet laps, on oluline roll ka lapse või täiskasvanud inimese teovõimel. Teovõime definitsiooni seletab lahti tsiviilseadustik. Oluline on vahet teha täielikul teovõimel ning piiratud teovõimel. Dokumentide taotlemisel ja kättesaamisel on oluline roll inimese teovõimel.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus (TsÜS) § 8 ja 9 annab teovõime, ehk võime iseseisvalt teha tehinguid, 18-aastaseks saanud isikule. Vähemalt 15-aastase alaealise piiratud teovõimet võib kohus laiendada, kui see on alaealise huvides ning tema arengutase võimaldab seda. TsÜS § 12 seab piirangud tehingutele alla 7-aastase alaealisega. Ühepoolsed tehingud on tühised, samamoodi ka mitmepoolsed tehingud, välja arvatud juhul, kui alaealine täitis tehingu vahenditega, mille andis talle selleks otstarbeks vabaks kasutamiseks tema seaduslik esindaja või viimase nõusolekul kolmas isik. (Tsiviilseadustiku üldosa seadus, 2002) Teovõimeline isik võib taotleda ise isikut tõendavat dokumenti.

Arhiiviseadus § 2 sätestab dokumendi tähenduse kui mis tahes teabekandjale jäädvustatud teabe, mis on loodud või saadud isiku tegevuse käigus ning mille sisu, vorm ja struktuur on küllaldane faktide või tegevuse tõendamiseks (Arhiiviseadus, 2011). Toimingute tegemiseks peab ametnik kontrollima isiku samasust. Selleks kasutatakse isikut tõendavaid dokumente.

Isikut tõendav dokument on riigiasutuse väljaantud dokument, millesse on kantud kasutaja nimi, sünniaeg või isikukood ning foto ja allkiri, kui seadus või selle alusel kehtestatud õigusakt ei sätesta teisiti. Isikut tõendava dokumendina saab kasutada ka mõne teise seaduse alusel välja antud dokumente. Esitatav dokument peab kehtima ja sellesse on kantud kasutaja nimi, foto, allkiri ja sünniaeg või isikukood. Näitena võib tuua Eesti Vabariigis välja antud juhiluba, kaitseväetenistuse tunnistus või alaealise puhul sünnitunnistus koos seadusjärgse esindaja isikut tõendava dokumendiga. (Jõeorg, *et al.*, 2007, lk 29)

Isikut tõendavatel dokumentidel on küljes turvalisuse eesmärgil turvaelemendid. Mõningad turvaelemendid on silmale nähtavad ja tavalise inimese jaoks tuvastatavad, kuid on ka selliseid, mida palja silmaga ei näe ning nende nägemiseks on vaja spetsiifilisi teadmisi.

Innovaatilised turvaelementide lahendused, mille turvalisuse määrab erinev turvatase, on uue tehnoloogiaga ning unikaalse materjaliga loodud selleks, et dokumente turvaliseks muuta. Lihtsustatult, turvaelemendid vähendavad riski, et dokumendi omaniku isikut tõendava dokumendi andmed röövitakse või kopeeritakse. Isikut tõendavad dokumendid, millel on spetsiaalselt välja töötatud disain, on uhkuseks nii riigile kui ka kodanikele ning on ehtsaks tunnuseks turvalise isiku tunnistuse olemasolust. (Gemalto, 2018)

Tabel 2. Turvalisuse tasemed (Gemalto, 2018; autori koostatud)

Turvalisuse tase	Turvalisuse taseme erisus
Tase 1	Nähtav palja silmaga
Tase 2	Nähtav lihtsa varustusega
Tase 3	Nähtav spetsiifilise varustusega
Tase 4	Nähtav spetsiaalses ruumis

Dokumendi turvalisusel eristatakse nelja erinevat tasandit. Tase 1 on kõige algelisema turvalisusega. Kõiki turvaelementi on lihtne kontrollida avalikkusel ning neid näeb palja silmaga. Tase 2 puhul on turvalisuse kaalutusi tõstetud. Turvaelemente on näha lihtsa varustusega, mida saab poest soetada. Näiteks on võimalik osta nii UV- lampi kui ka luupi. Spetsiifilisemat varustust läheb juba vaja, kui soovime dokumentidel tutvuda tasemel 3 olevate turvaelementidega. Sellel tasemel on vajalik spetsiifiline tehnika ning oluline on ka keskkond, kus turvaelemente vaadeldakse. Kõige turvalisem ning ka Eesti ID kaartide turvalisuse tasemega on tase 4, mille turvalisuse kaalutlused on saladuses. Turvaelementidest teavad ainult vähesed inimesed, mis tähendab, et väga väike seltskond inimesi on teadlikud turvaelementide asukohtadest. (vt tabel 2)

Dokumentidele trükitakse kolme liiki turvaelemente. Esimeseks liigiks on elemendid, mida on keeruline kopeerida nagu näiteks turvaline prinditud pilt, optiliselt liikuv pilt hologramm või ebatasase pinnaga struktuurid. Teiseks grupiks on elemendid, mida on keeruline toota nagu näiteks turvaliselt prinditud pildid, optilised efektid ning ebatasase pinnaga struktuurid. Kolmandaks liigiks on tehnoloogiad ja materjalid, mida on raske kätte saada nagu näiteks kindla tehnoloogiaga prinditud pildid, turvapaber, erilised hologrammid ning erilised kõrgtehnoloogilised tindid. (Gemalto, 2018)

Kokkuvõtvalt selgus, et riigi erinevad definitsioonid annavad inimestele vabaduse mõtestada mõiste lahti nii nagu neile on sobiv ja mugav. Riigiga üheks osaks on kodanikud, kelle kodakondsuse saamise ja kaotamise reeglid on kindlad ning kergesti järgitavad. Kodanikule on isikut tõendava dokumendi taotlus tehtud riigi poolt lihtsaks ning teovõimeline isik saab seda kergesti taotleda Politsei- ja Piirivalveametis. Dokumendi abil

tuvastatakse isik ning sellepärast on oluline, et dokumendid oleksid turvalised. Eestis kasutatakse dokumentidel palju erinevaid ning väga raskesti kopeeritavaid turvaelemente.

2. DOKUMENTIDE TAOTLEMISE JA VÄLJASTAMISE KORD

2.1. Dokumentide taotlemine ja väljastamine Eestis

Dokumentide taotlemine ja väljastamine Eestis toimub Politsei- ja Piirivalveametis, interneti iseteeninduses ning välismaal Eesti saatkondades. Enne dokumendi taotlemist tuleks uurida Politsei- ja Piirivalveameti kodulehelt erinevate dokumentide taotlemise võimaluste kohta.

Erisused dokumentide taotlemisel tulevad 15-17 aastastel isikutel ning teovõimetutel inimestel. Isikut tõendavate dokumentide seadus § 5 lõige 1 seab Eesti kodanikul kohustuslikuks ID-kaardi olemasolu alates 15. eluaastast (Isikut tõendavate dokumentide seadus, 1999). Seega peab iga vähemalt 15. aastane Eesti kodanik minema ja taotlema endale isikut tõendavat dokumenti. Eestis on see toiming inimesele mugavaks tehtud. Oluline on eristada ja teada, millist isikut tõendavat dokumenti soovitakse taotleda.

Isikut tõendavate dokumentide seadus § 2 selgitab isikut tõendava dokumendi (edaspidi dokument) olemust ning loetleb seaduse alusel väljaantavad dokumendid, milleks on isikutunnistus ehk ID-kaart, mis on Eesti kodaniku ja Eestis elava või riigikaitseaduse alusel viibiva Euroopa Liidu kodaniku siseriiklik ning digitaalne dokument. (Isikut tõendavate dokumentide seadus, 1999)

ID kaart antakse välja (Isikut tõendavate dokumentide seadus, 1999):

- Eesti kodanikule;
- Eestis elavale Euroopa liidu kodanikule, kellel on kehtiv elamisõigus;
- Euroopa Liidu kodanikule, kellel on Eestis viibimiseks riigikaitseaduse alusel antud luba;
- välismaalasele, kellel on Eestis viibimiseks riigikaitseaduse alusel antud luba, ülalpeetavale isikule, kui ülalpeetav isik on Euroopa Liidu kodanik ja viibib Eestis koos nimetatud välismaalasega.

Eesti esimesed 174 ID-kaarti anti välja 28. jaanuaril 2002, esimestena said dokumendid toonane Eesti Vabariigi President ja proua Ingrid Rüütel (Vihtla, 2012). Välja antud dokumentidele olid kehtestatud kindlad reeglid, mis andmed peavad olema dokumendil

olemas. Kuna 2018. aasta lõpust hakati väljastama uusi ID kaarte, siis dokumentidele kantavate andmete seadus muutus.

Määruse § 4 alusel kehtestatakse isikutunnistusele kantavad andmed. ID- kaardi esiküljele kantakse järgnevad andmed (Siseminister, 2018):

- kasutaja näokujutis;
- kasutaja perekonnanimi või –nimed;
- kasutaja eesnimi või –nimed;
- kasutaja sugu;
- kasutaja kodakondsus;
- kasutaja sünniaeg;
- kehtivuse viimane kuupäev;
- kasutaja isikukood;
- dokumendi number;
- kuuekohaline kood isikutunnistuse kiibile juurdepääsemiseks;
- kasutaja allkirjakujutis;
- Eesti Vabariigi kodaniku või Euroopa Liidu kodaniku kujutis ja sünniaeg optiliselt muutuva kujutisega elemendile.

Isikutunnistuse tagaküljele kantakse järgnevad andmed (Siseminister, 2018):

- kasutaja sünnikoht riigi täpsusega;
- väljaandmise kuupäev;
- kasutaja isikukood nii võotkoodi kui ka numbritega;
- dokumendi number võotkoodina;
- ruutkood;
- Euroopa Liidu kodaniku isikutunnistuse korral märkused.

Isikut tõendavate dokumentide seadus § 20 määrab Eesti kodanikule ja Euroopa Liidu kodanikule antava isikutunnistuse kehtivusaja kuni viis aastat. Euroopa Liidu kodaniku isikutunnistuse kehtivusaeg ei tohi olla rohkem kui talle antud elamisõiguse või riigikaitseaduse alusel antud Eestis viibimise loa kehtivusaeg või Eestis asuva välisesinduse töötamise tähtaeg. (Isikut tõendavate dokumentide seadus, 1999)

Lisaks eelnevalt välja toodud andmetele on Eestis väljastatavatel ID-kaartidel oma turvaelemendid. Turvalisus on number üks prioriteet isikutunnistusi välja andes. Võttes arvesse 2017 aastal toimunud isikutunnistuste turvariski, üritab riik seda viga vältida (Riigi infosüsteemi amet, 2017). Isikutunnistusel on nii esiküljel kui ka tagaküljel väga palju erinevaid turvaelemente.

Alates 2018. aastast väljaantavatele isikutunnistuste laius on 85 mm ning kõrgus 54mm. Kaardi esiküljel on isikuandmed ning erinevad turvaelemendid nagu näiteks ultravioletses valguses nähtav turvaelement, optiliselt muutuv element, isikuandmed, näokujutis ja trükitehnika. Kaardi tagaküljes on ultravioletses valguses nähtav turvaelement ja trükitehnika. (Euroopa Ülemkogu, 2019)

Turvaelemendid dokumentide peal annavad inimesele kindlustunde, et nende isikuandmed on kaitstud. Kodaniku teadmised enda isikut tõendaval dokumendil olevatest turvaelementidest annab lisaks turvatunde ja teadmised riiklikul tasandil olevast julgeolekust. (vt alapeatükk 2.1)

Turvaelementide ja üldisemalt turvadokumentidega seotud tehniliste terminite sõnastik seletab lahti kõik järgnevad turvaelemendid (Euroopa Liidu Nõukogu, 2018):

- Ultravioletses valguses nähtavat turvaelemendi olemust aitab mõista ultravioletse valgusest arusaamine. Ultravioletne valgus ei ole ise nähtav, näha võib ultravioletse valguse mõjul nähtavat fluorestsentsi. Turvalised dokumendid ei sisalda optilist valgustust ning tavaliselt fluorestseerivad turvadokumendid tuhmimalt.
- Optiliselt muutuv element on turvaelement, mis näitab erinevat teavet sõltuvalt vaatlus- ja/või valgustustingimustest. Pööramisel ja kallutamisel tekkivaid konkreetseid nähtavaid muutusi on võimalik tagasi pöörata, ette näha ja korrata.
- Isikuandmed on dokumendil integreeritud, mille puhul kasutatakse isikustamise protsessi käigus kujutise, allkirja või isikuandmete kandmiseks otse alusmaterjalile või laminaadile trüki-, graveerimis- või fotograafilist tehnikat. Foto ei ole dokumendi eraldi osa, vaid on dokumenti integreeritud.
- Nähtamatud isikuandmed on inimsilmale nähtamatud, kuna on trükitud kodeeritult. Neid andmeid on võimalik näha üksnes läbi erilise dekodeeri läätse, spetsiaalse vaatlusseadme või tehniliste eriseadmetega. Nähtamatu kujutise kodeerimiseks nähtavasse kujutisse kasutatakse spetsiaalseid tarkvaravahendeid.

ID-kaarti saab taotleda iseteeninduses, teeninduses ja välismaal. Iseteeninduses on võimalik taotleda korduvat ID-kaarti täiskasvanule ning ID-kaarti alaealisele lapsele. Selleks, et taotleda iseteeninduses ID-kaarti on vaja nõuetele vastavat digitaalset dokumendifotot, mida on võimalik teha näiteks teenindussaalides olevates fotoboksid, internetiühendusega arvutit, ID-kaardi lugejat, uusimat versiooni ID-tarkvarast, ID-kaarti, mobiil-ID või internetipanka ning vastavaid koode. (Politsei- ja Piirivalveamet, b)

Autori kogemuste põhjal võib väita, et iseteeninduses ID-kaardi taotlemisega saavad hakkama edukalt enamasti nooremad inimesed. Vanemad inimesed satuvad hätta enamasti ID-kaardi tarkvara uuenduse või siis mõne muu tehnilise probleemiga. Need inimesed tulevad teenindusse taotlema isikutunnistust.

ID-kaardi taotlemiseks teeninduses tuleb valida endale sobiv teenindus ning võtta kaasa isikut tõendav dokument. Pole oluline, kas dokument kehtib või mitte. Soovi korral on võimalik isikutunnistuse taotlemiseks aeg broneerida. Tavakorras ID-kaardi tegemine võtab aega maksimaalselt 30 päeva pärast taotluse menetlusse võtmist. Kiirkorras ID-kaardi taotlemine võtab aega 5 tööpäeva. Kiirkorras isikutunnistust on võimalik taotleda kõigis teenindustes, kuid kaardi saab kätte ainult Tallinna teenindustes. Taotlemisel on vaja otsustada, kes dokumendile järele läheb. Soovides saata teist inimest dokumendile järele, on vaja täita volitus ning dokumendi kättesaajal peab olema kaasas taotleja vana ID-kaart. (Politsei- ja Piirivalveamet, c)

Esmakordsel ID-kaardi taotlemisel tuleb esitada Eesti kodakondsust tõendav dokument, milleks võib olla kas Eesti kodaniku pass või originaaldokument, kus on kirjas, et dokumendi taotleja ühel vanemal või vanavanemal on Eesti kodakondsus. Koos sellega tuleb esitada ka tõend sugulussideme kohta. ID-kaardi taotlemisel tuleb tasuda riigilõiv, milleks on 25 eurot. Soodustuse saavad üldtingimustel Eesti vanaduspensioni ikka jõudnud, kellele on riigilõiv 7 eurot. Sama soodustus rakendub keskmise, raske või sügava puudega inimesele, kes esitab puuet tõendava dokumendi. ID-kaardi taotlemisel kiirkorras on riigilõiv 45 eurot. Riigilõivu saab tasuda teeninduses nii sularahas kui ka kaardimaksena. (Politsei- ja Piirivalveamet, c)

Võttes arvesse, kui palju on vaja igapäevaelus ID-kaarti, soovivad seda taotleda juba väga noored lapsed. Laste ID-kaardi taotlemisel on mõningad erisused, mida tuleks teada.

Lapse ID-kaardi taotlemine kiirkorras on võimalik vaid Tallinna teeninduses, kui laps on sündinud enne 2011. aasta novembrit ning talle ei ole varem isikut tõendavat dokumenti välja antud. Esmase ID-kaardi taotlemisel tuleb lapse kodakondsust tõestada kas lapsevanema Eesti kodaniku passiga või lapse sünnitunnistusega. Riigilõiv alla 15-aastaselt lapsel on 7 eurot ning üle 15. eluaastaselt lapsel on 25 eurot. Kui üle 15-aastase lapse ID-kaardile soovib järele minna lapsevanem, siis tuleks seda otsustada taotluse esitamisel ja teha lapsevanemale selleks volitus. (Politsei- ja Piirivalveamet, d)

Eesti kodaniku pass antakse Eesti kodanikule riigipiiri ületamiseks ja Eesti kodanikule, kes tõendab põhjendatud isikliku või teenistusliku vajaduse olemasolu, võidakse lisaks varem väljaantud kehtivale Eesti kodaniku passile anda teine Eesti kodaniku pass ehk lisapass (Isikut tõendavate dokumentide seadus, 1999).

Eelpoololevast tuleneb, et pass ehk reisidokument on vajalik Euroopa Liidust väljapoole reisimiseks. Passis olevaid andmeid kontrollitakse riigipiiridel. Oluline on andmete õigsus. Passis oleva info põhjal saab piirivalvur olulised teadmised isiku kohta, kes soovib ületada riigipiiri.

Määruse § 6 alusel kehtestatakse passi kantavad andmed. Passi teisele leheküljele kantakse järgmised andmed (Siseminister, 2015):

- passi kasutaja värviline fotokujutis;
- reisidokumendi liigi lühend P;
- passi väljaandja riigi kood EST;
- passi kasutaja perekonnanimi;
- passi kasutaja eesnimi või –nimed;
- passi kasutaja kodakondsus;
- passi kasutaja sünniaeg;
- passi kasutaja isikukood;
- passi kasutaja sugu;
- passi kasutaja sünnikoht riigi täpsusega;
- passi väljaandmise kuupäev;
- Politsei- ja Piirivalveameti nime lühend PPA;
- passi kehtivuse viimane kuupäev;
- passi kasutaja allkiri.

Passi kolmandale leheküljele kantakse (Siseminister, 2015):

- passi kasutaja isikuandmetest koosnev dokumendi kasutaja mustvalge fotokujutis;
- passi kehtivuse kontrollimiseks kasutatav masinloetava koodi kujul esitatud konkreetset dokumendinumbrit sisaldav internetiaadress.

Passi neljandale ja viiendale leheküljele kantakse vajaduse korral asutuste ametlikud märkused (Siseminister, 2015).

Eesti kodaniku passi taotlemise kord on sarnane ID-kaardi taotlemise korrale (vt lk 21). Erinevus on selles, et passi ei saa taotleda iseteeninduses, vaid võimalik on taotleda e-postiga, täites eelnevalt ära vajaliku taotluse ning lisades sinna nõuetele vastava foto.

Täiskasvanud inimene saab taotleda e-posti teel passi, kui eelmise passi taotlemisest ja sõrmejälgede andmisest on möödunud vähem kui 5 aastat ning isikul on võimalik taotlus digiallkirjastada. E-postiga ei ole võimalik taotleda kiirkorras passi. Taotluse saatmisel e-postiga tuleb digiallkirjastatult ära saata täidetud taotlusankeedi, dokumendifoto, allkirjanäidise ning riigilõivu tasumist tõendava dokumendi. Riigilõiv on passi taotlemisel 40 eurot ning soodustingimustel 20 eurot. (Politsei- ja Piirivalveamet, e)

Eesti passi taotlemine lapsele e-postiga on võimalik vaid juhul, kui lapse eelmise passi taotlemisest ja seejuures sõrmejälgede andmisest on möödunud vähem kui 5 aastat ning lapsevanemal on võimalik taotlus digiallkirjastada. Lapsele on võimalik taotleda 1-aastase kehtivusega sõrmejälgedeta passi, kuid selleks peab laps olema varem omanud Eesti kodaniku passi või ID-kaarti ning passi taotlemiseks tuleb esitada kinnitus, et viibitakse lapsega välisriigis, kus puudub Eesti välisesindus ja välisesindusse pöördumine on ebaproportsionaalselt koormav. E-posti teel lapsele esmakordse Eesti kodaniku dokumendi taotlemisel tuleb täita lisaankeet. Taotlusele võib 7-14-aastane isik esitada enda allkirjanäidise. Alates 15. eluaastast tuleb passi taotlemisel e-postiga esitada allkirjanäidis. Taotlusankeet tuleb alla 15-aastase lapse puhul lapsevanemal digiallkirjastada. 15-17 aastasel lapsel tuleb ise digiallkirjastada taotlus, kinnitades andmete õigsust. (Politsei- ja Piirivalveamet, f)

Kõikidel isikut tõendavatel dokumentidel on vajalik isiku foto. Dokumendile kantud foto kohta kehtivad eraldi reeglid, millest tuleb rangelt kinni pidada. Taotledes dokumenti Politsei- ja Piirivalveameti asutuses, on kohapeal kasutamiseks fotoboksid, milles masin ise tuvastab foto kvaliteedi (Politsei- ja Piirivalveamet, a). Kui aga kohapeale mineku

võimalus puudub, peab kinni pidama kindlatest tingimustest. Sellisel juhul saab foto teha ka kodus olles. Autori kogemustest lähtuvalt võib väita, et kodus pildistamise võimalust kasutavad eelkõige pisikeste laste vanemad. Väikest last on keeruline fotoboksis otse vaatama panna, kuna fotoboksi tooli kõrgust ega suunda ei ole võimalik muuta. Fotoboksis imiku pildistamine on keeruline ka Politsei- ja Piirivalve ameti töötajatele, kes peavad inimesi fotoboksidest abistama.

Dokumendi taotlemisel on vajalik esitada digitaalne foto, mis on värviline, minimaalselt 1300 x 1600 pikslit, suurusega 1 MB kuni 5 MB, JPEG pildiformaadis ning mitte vanem kui kuus kuud. Dokumendifotol on inimest pildistatud otsevaates heledal taustal. Foto peab olema terav ja fookuses. Inimese näoilme neutraalne moodustades 70-80% foto kõrgusest. (Politsei- ja Piirivalveamet, a)

Töö autori kogemusel ei ole tihti ise tehtud ning e-postiga saadetud fotod kõlblikud isikut tõendava dokumendi fotoks. Tihti polnud võimalik isikusamasust kontrollida, kuna foto oli tehtud ammu ning inimene oli aja jooksul väga palju muutunud. Lisaks on oluline arvestada fotode kontrollimisel kodaniku usulist vaadet, mis võib väljenduda peakatte kandmises.

Isikut tõendavate dokumentide seadus § 9³ sätestab dokumendi foto kasutaja isikusamasuse ühese kontrolli. Foto peab võimaldama ka näokujutise kandmist dokumenti ning selle foto töötlemist. Seadus annab erisuse olla fotol peakattega usulistel põhjustel tingimusel, et peakatte on usulises ühenduses kohustuslik. Siseministeeriumile tuleb teha avaldus, milles isik annab oma nime, sünniaja või isikukoodi ning usulise ühenduse nime. See järel annab kirjaliku arvamuse Siseministeerium ning kui vaja, siis küsitakse lisaandmeid usulise ühenduse kohta, mis tõestavad isiku usulisse ühendusse kuulumist. (Isikut tõendavate dokumentide seadus, 1999)

Kokkuvõtvalt selgus, et Eestis on olemas 11 isikut tõendava dokumendi liiki, millest kõige enim taotletavad on ID-kaart ja pass. ID-kaarti, mis on alates 15. eluaastast kohustuslik dokument, on võimalik taotleda Politsei-ja Piirivalve ameti teeninduses ning teatud tingimustel ka iseteeninduses. Passi on võimalik taotleda e-postiga. Oluline on see, et eelmise passi taotlemisest ja sõrmejälgede andmisest ei oleks möödunud rohkem kui 5 aastat. Mõlema dokumendi taotlemise puhul on oluline jälgida, et saadetud dokumendifoto vastaks nõuetele. Nõuetele mittevastava dokumendifoto puhul tuleb see uuesti teha. Isikut tõendava dokumendi kättesaamisel võiks tutvuda dokumendile lisatud turvaelementidega.

2.2. Alaealiste laste vanemate teavitamine dokumentide taotlemisest ja kättesaamisest Euroopa Liidu liikmesriikides

Igas Euroopa Liidu riigis on kasutusel oma riigi dokumendid. Riigiti on dokumentide taotlemise ja kättesaamise kord erinev. Oluline on see, et kodanikud ise teaksid oma riigis olevat korda. On selge, et alaealistele isikutele kehtivad erinevad reeglid dokumentide taotlemisel ja kättesaamisel. Lapsevanemad peavad olema teadlikud sellest korrast, et vältida ebameeldivusi.

Töö autor on arvamusel, et on oluline selge ja arusaadav informatsioon riigi ametlikel kodulehekülgedel, mis käsitlevad dokumentide taotlemist ja väljastust. E-mailile saadetud meilides olev teade, väikeses kirjas ning all nurgas ei pruugi alati loetud saada. Informatsioon peab olema seal, kus on kindel, et soovitud sihtgrupp seda ka näeks ja loeks.

Omamaks võrdlust, kuidas on lahendatud dokumentide taotlemine ja väljastamine alaealistele kodanikele teistes Euroopa Liidu liikmesriikides, valib töö autor välja mõned Euroopa Liidu liikmesriigid ning uurib, kuidas on lahendatud seal dokumentide taotlemise ja väljastuse kord. Selgitatakse välja, kas ja millised on erinevused alaealistel dokumentide taotlemise ja väljastamise protsessis. Info saadakse erinevate liikmesriikide kodulehekülgedelt, millest enamik on ministeeriumite omad.

Edasises analüüsis lähtutakse sellest, et ametlikel kodulehekülgedel olev informatsioon on õige ja ajakohane. Koduleheküljed leiti *google* otsingumootori abil, kasutades otsingusõnaks liikmesriigi nime ning "*applying passport minor/child*". Analüüsimiseks koguti andmeid ajavahemikul 07.10.2018 kuni 01.04.2019 Teostati 'dokumentide analüüs.

Analüüsist nähtub, et autori poolt väljavalituks osutunud Euroopa Liidu liikmesriikides on dokumentide taotlemise korda 15-17 aastastel kodanikel võimalik rühmitada kahte gruppi. Alaealine võib ise üksi minna dokumente taotlema Austrias, Belgias, Horvaatias, Itaalias, Kreekas, Küprosel, Maltal, Portugalis, Sloveenias, Soomes ja Rootsis. Lapsel peab olema kaasas, kas ühe või kahe lapsevanema allkirjaga taotluse vorm või vabas vormis kirjutatud avaldus. Ühe lapsevanema allkirja puudumine on põhjendatud juhul kui lapsevanemad on lahutatud või ei ole võimalik teise lapsevanema allkirja saada. Mõlemal juhul on vajalik ühe lapsevanema allkirja puudumine vajadusel ära tõendada. Valitud Euroopa Liidu liikmesriikides oli informatsioon seoses alaealiste dokumentide taotlemisega võrdlemisi selgelt ja suurelt kirjas. (vt tabel 3)

Tabel 3. Dokumentide taotlemise erinevused Euroopa Liidu liikmesriikides 15-17 aastaste kodanike näitel (autori koostatud lisa 1 alusel)

Laps ise, koos lapsevanema allkirjaga	Laps koos lapsevanemaga
Belgia	Hispaania
Horvaatia	Iirimaa
Itaalia	Kreeka
Kreeka	Leedu
Küpros	Läti
Malta	Madalmaad
Portugal	Prantsusmaa
Sloveenia	Sloveenia
Soome	Ungari
Rootsi	Saksamaa
Austria	

Kõige karmim on kord Hispaanias, Irimaal, Kreekas, Leedus, Lätis, Madalmaades, Prantsusmaal, Sloveenias, Ungaris ning Saksamaal, kus alaealine kodanik peab minema koos lapsevanemaga endale dokumenti taotlema. Sõltuvalt riigist on vajalik kas ühe või kahe lapsevanema kohalolek. Ühe lapsevanema puudumisel on vaja esitada allkirjastatud avaldus. (vt tabel 3)

Tabel 4. Dokumentide kättesaamise erinevused Euroopa Liidu liikmesriikides 15-17 aastaste kodanike näitel (autori koostatud lisa 2 alusel)

Lapsevanem isiklikult	Laps ise koos lapsevanema loaga	Lapsevanem koos lapsega
Bulgaaria	Luksemburg	Poola
Kreeka		
Leedu		

Autor analüüsis ka Euroopa Liidu liikmesriikide dokumentide kättesaamise korda. Dokumentide analüüsist järeldus, et lapsevanem isiklikult peab minema alaealise dokumentidele järgi Belgias, Kreekas ja Leedus. Lapse kohalolek pole nendes riikides vajalik. Küll aga peab laps koos lapsevanemaga dokumentide kättesaamiseks kohale minema Poolas. Luksemburgis on lapsel võimalus kohale minna üksi, kuid tal peab olema kaasas lapsevanema kirjalik luba. (vt tabel 4)

Kõikides eelpool analüüsitud riikides on oma kord dokumendi taotlemisel ja väljastamisel. Oluline on tähele panna, et riigiti on vanuseline erinevus, mis vanusest saab alaealine rohkem või vähem õiguseid seoses isikut tõendava dokumendi taotlemise või väljastusega.

Järgnevalt töö autor kirjutab lahti analüüsitud riikide vanuselised iseärasused dokumentide väljastamise ja kättesaamise kohta. Olles kursus Euroopa Liidu liikmesriikides oleva dokumentide väljastamise ja kättesaamise korraga oskavad lapsevanemad paremini mõista Eestis kehtivaid reegleid dokumentide taotlemise ja väljastamise kohta. Arvestades seda, et nii mõneski riigis on olukord karmim, peaksid laialdasemad teadmised aitama mõista olukorda Eestis.

Austrias on igal isikul, kes soovib reisida, vajalik oma reisidokument ehk pass. Alates 2012. aastast ei ole enam võimalik lapsevanemal kanda last oma passi. Dokumendi taotlemisel on vajalik esitada allkirjastatud taotlus. Laste puhul, kes on kuni 14 aasta vanused, on taotlusel lapsevanemate allkiri. Taotlusel on vaja pilti, sünnitunnistust ja kodakondsust tõendavat dokumenti. Alaealistele väljastatud reisidokumendid kehtivad vähem aega kui täiskasvanutele väljastatavad dokumendid. Austrias kategoriseeritakse dokumendi kehtivusaeg alaealistele kolme rühma. Alla kaheaastaste isikute dokumendid kehtivad kaks aastat. Üle kahe ja alla kaheteistkümneaastaste reisidokumendid kehtivad viis aastat. Üle kaheteistkümneaastaste laste reisidokumendid kehtivad kümme aastat. Viimasel juhul on vajalik anda ka sõrmejäljed passi. Alates 14. eluaastast saavad lapsed ise reisidokumenti taotleda, kuid selleks on vajalik mõlema lapsevanema kirjalik luba. (Austrian Embassy Washington)

Belgias on reisidokument vabatahtlik. Kohustuslik on ID-kaart. Passi saavad taotleda kõik kodanikud alates sünnist. Täiskasvanud inimese passi taotlusel on vaja ID-kaarti, vana passi ja värvilist fotot. Kohapeal tuleb anda alates 12-aastastel isikutel sõrmejäljed ning alates 6. eluaastast tuleb kirjutada allkiri. Taotlemisel on oluline alla 18-aastastel lastel ühe vanema allkiri. Mõne juhul võib ka vajalikuks osutada mõlema lapsevanema allkiri. Alla 18-aastane kodanik peab olema reisidokumendi taotlemise juures isiklikult. Belgias on ID-kaardi süsteem alla 12-aastastele kodanikele erinev. Neil on värviline ID- kaart. Seda kutsutakse laste-ID kaardiks. (Kingdom of Belgium Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation)

Bulgaarias on isikut tõendavaks dokumendiks pass, ID-kaart, juhiluba ja ajutine pass. Alla 18-aastase isiku dokumendi taotlusele on vaja lisada sünnitunnistus ja mõlema

lapsevanema allkiri, mis läheb ka dokumendile. Alla 14-aastaste laste dokumendile ei lähe ei lapse ega ka lapsevanemate allkirja. Bulgaarias väljastatakse alla 18-aastaste isikute dokumente ainult lapsevanematele või hooldajatele. (Republic of Bulgaria Ministry of Foreign Affairs)

Hispaanias saab passi taotleda välisministeeriumis, politseiyaoskond ja Hispaania saatkondades. Oluline on tähele panna, et uut passi pole võimalik tellida, kui vana pass kehtib rohkem kui 12 kuud. Olemas on 4 erinevat passitüüpi (Expact Guide to Spain, 2018):

- biomeetriline pass, millega saavad kodanikud tavaliselt reisida;
- Palverändurite pass, mis väljastatakse kolmeks kuuks;
- Diplomaatiline pass;
- Riigiteenistujate pass.

Alla 18-aastaste kodanike passitaotlusel peab last saatma lapsevanem. Selle tõestamiseks on oluline lapsevanema dokument. (Expact Guide to Spain, 2018)

Horvaatias on passi taotlusel vaja isiklikult kohal olla alates 12. eluaastast. Alla 12-aastaste isikute taotluse saavad sisse anda lapsevanemad. Esimest korda reisidokumenti taotledes on oluline esitada kodakondsuse tõend ning sünnitunnistus, mis ei oleks vanem kui 6 kuud. (Republic of Croatia. Embassy of the Republic of Croatia in the United States of America)

Iirimaal saab passi taotleda ainult välisministeeriumis ning välismaal olles Iiri saatkonnas. Passi taotlemiseks peab olema Iiri kodakondsus. Iirimaal on võimalik valida, kui kaua pass kehtib. Vastavalt sellele kujuneb ka riigilõiv. Alla 18-aastastel isikutel on võimalik taotleda ainult viieaastase kehtivusajaga passi. Selleks, et seda passi taotleda, on vaja taotlusele tunnistaja allkirja, kes tunneb alaealist. Taotluse sisseandmisel on oluline lapse ja lapsevanema kohalolek. (Citizens Information)

Itaalias on oluline passi taotledes isiklikult kohal olla. Postiga taotluse saatmisel on kõikidele dokumentidele vajalik lisada notariaalne kinnitus. Kõigile kodanikele on passikehtivusaeg 10 aastat. Kui passi taotleb alla 18-aastane isik on mõlema lapsevanema allkiri kohustuslik. Ka siis, kui lapsevanemad on lahutatud või ei ela enam koos. (Italcons)

Kreeka kodanik, kes on üle 12 aasta vana, peab andma passi sõrmejäljed. 12-17-aastased isikud peavad isiklikult kohal olema passitaotluseks. Lisaks on vaja saatjaks ühte lapsevanemat või tema poolt allkirjastatud avaldust. Alla 11-aastased kodanikud peavad isiklikult kohal olema koos mõlema lapsevanemaga või siis ühe lapsevanema ja teise poolt

allkirjastatud taotlusega. Kohapeal täpsustatakse kumb lapsevanem saab dokumendi kätte. (Livin in Greece, 2007)

Küprose kodanik, kes soovib reisdokumenti taotleda, peab esitama sünnitunnistuse ja kodakondsuse tõendi. Alla 18-aastaste taotlus peab olema allkirjastatud ema ja isa poolt. Alaealise dokumendile läheb pilt ja sõrmejäljed. Alla 12-aastaste isikute passil on ainult pilt, mis on tehtud lapsevanemate poolt. (Civil Registry and Migration Department)

Leedu kodanikud, kes soovivad taotleda ID-kaarti või passi, peavad isiklikult kohale minema politseijaoskonda. Alla 16-aastased isikud peavad kaasa võtma lapsevanema. Dokumentidele järele minnes on 16 kuni 18 aastastel isikutel valik, kas minna ise või saata lapsevanem või hooldaja dokumendile järgi. Lapsevanema või hooldaja saatmisel on oluline kaasa anda allkirjastatud luba, millel on alaealise nimi, perekonnanimi, isikukood ja sünniaeg. Alla 16-aastaste isikute dokumendid saab lapsevanem ise kätte ilma alaealise loata. (Embassy of the Republic of Lithuania to Ireland, 2017)

Luksemburgi kodanikud saavad dokumente taotleda spetsiaalsetes passitaotlemise kontorites. Kui alla 18-aastane kodanik elab oma vanematega samal postiaadressil, siis saab tema dokumenti taotleda üks lapsevanematest. Alates 6. eluaastast on passis kohustuslik lisada allkiri. Dokumentide kättesaamiseks võib kohale minna lapsevanem, kes on taotluse sisse andnud. Alates 12. eluaastast võib alaealine ise minna oma dokumentidele järele, kui tal on selleks lapsevanema kirjalik luba. (Le gouvernement du Grand-Duché De Luxembourg, 2018)

Läti kodanikele on alates 2005. aastast kohustuslik omada passi alates 15. eluaastast. Alla 15. aastaste kodanike passi taotlusel on vajalik vanema kohalolek koos lapsega. Lätis antakse alla 5-aastastele kodanikele pass ainult kaheks aastaks. (Latvijas Republikas iekšlietu ministrijas)

Madalmaades on reisdokumendi taotlemisel alla 18-aastastel isikutel vajalik lapsevanema kohalolek. Alaealistele on passi taotlemisel odavam riigilõiv ning nende passid kehtivad kümne aasta asemel viis aastat. (Expatica, 2019a)

Malta kodanikel on võimalik taotleda passi valides kolme erineva taotluse vahel. Esimene taotlus on mõeldud kodanikele, kes on täisealised ning soovivad saada Malta passi. Teine taotlus on mõeldud täisealistele, kes ei ole võimelised meditsiinilistel põhjustel kohale tulema kontorisse. Kolmas vorm on mõeldud alla 18-aastaste kodanike passitaotlusele. Seal

on vajalik lapsevanema andmed. Seega saab alla 18-aastane isik minna ka ilma lapsevanemata passi taotlema tingimusel, et see vorm on korrektselt täidetud. (Identity Malta)

Poola kodanikud saavad taotleda kas tavalist 10 aastase kehtivusajaga passi, mille erisus on alla 13. aastastel isikutel, kes saavad passi 5 aastaks või siis ajutist ühe aastase kehtivusajaga passi. Dokumenti tuleb taotleda isiklikult. Alaealiste isikute puhul tuleb passitaotlus teha lapsevanemate poolt. Järele peab tulema dokumendile lapsevanem ning kui laps on juba 12 aastat vana, on nõutav ka lapse kohalolek. (Embassy of the Republic of Poland in Ottawa, 2012)

Portugali kodanikele on passi taotlemine sama lihtsaks tehtud nagu enamikes Euroopa Liidu liikmesriikides. Selleks on vaja ID-kaarti, mis tõestaks, et isik on Portugali kodanik. Passifoto tehakse kohapeal ning biomeetrilisse passi lähevad nii sõrmejäljed kui ka allkiri. Alla 18-aastastele kodanikel on vaja esitada passi taotlemiseks lisainformatsiooni. Tavapass kehtib 5 aastat. (Expatica, 2019b)

Prantsusmaa kodanikel on võimalik taotleda välisministeeriumi poolt väljastatavat passi Prantsusmaa raekodadest ja välismaal olles saatkondadest. Prantsusmaal saab passi taotleda ainult isiklikult kohale minnes. Selle hõlbustamiseks on võimalik taotlus kodus ära täita ning vajalikud dokumendid kaasa võtta. Kõik isikud, kes on alla 18-aastased peavad olema koos lapsevanemaga dokumendi taotlemise juures. (Expatica, 2019c)

Rootsi kodanikel on võimalik passi ja ID-kaarti taotleda kõikides passitaotluskontorites üle Rootsi. Kohapeal tehakse foto ning kaasa tuleb võtta vaid pass või ID-kaart. Kõik isikud peavad tulema isiklikult kohale, kui soovivad taotleda dokumenti. Alla 18-aastastel kodanikel on vaja täita kirjalik nõusolek lapsevanema poolt. (Polisen)

Saksamaal on alla 18-aastastel isikutel võimalik taotleda tavalist biomeetrilist passi, mis on kohustuslik alates 12. eluaastast ning kehtib kuus aastat. Lisaks tavalisele biomeetrilisele passile on võimalik alla 12-aastastel kodanikel taotleda laste passi, mis kehtib kuus aastat ja väljastatakse samal päeval, millal taotlus esitatakse. Mõlemal juhul on vajalik lapse ja lapsevanema isiklik kohalolek. (German Embassy Kigali, 2018)

Slovakkia kodanikud saavad dokumente taotleda politseijaoskonnas ning saatkondades. Kõikides isikutel on vajalik isiklik kohalolek. Alla 15-17 aastastel kodanikel on vajalik lapsevanema nõusoleku vorm lisada taotluse juurde. (Wikiprocedure, 2019)

Sloveenia kodanikud saavad alates 2006. aastast taotleda biomeetrilist passi, kuhu on lisatud kahe sõrme jäljed. Kodanikud vaatamata vanusele peavad kõik isiklikult kohale minema, et dokumenti taotleda. (Republic of Slovenia ministry of foreign affairs)

Soome kodanikud saavad dokumente taotleda läbi Politsei e-keskkonna, politseijaoskonnas või siis välissaatkonnas. Ka lapsed vajavad passi. Alaealised saavad taotleda passi läbi e-keskkonna, kuid peavad minema kohapeale end identifitseerima. Alla 15-aastased isikud saavad taotleda minna ainult koos lapsevanemaga. 15-17 aastased kodanikud peavad näitama kirjaliku nõusoleku vormi, mis on täidetud lapsevanema poolt. (Police of Finland)

Taani kodanikud saavad alates 2012. aastast taotleda biomeetrilist passi. Passi läheb foto, mis alla 3 aastastel lastel tuleb lasta fotograafi juures teha. Sõrmejäljed lähevad alates 12. eluaastast ning allkiri alates 5. eluaastast. (Denmark in the United Kingdom)

Ungari kodanikud peavad dokumente taotledes kaasas kandma kodakondsust tõendavat dokumenti, milleks võib olla ka juhiluba. Alla 12-aastastele isikutele saab dokumente taotleda lapsevanem ilma lapse kohalolekuta. 13-17-aastased isikud saavad dokumente taotleda mõlema vanema juuresolekul. Kui üks lapsevanem ei saa kohal olla, siis peab olema tema kirjalik luba selleks ette näidata. (Embassy of Hungary Ottawa)

Analüüsist lähtub, et enamikest uuritavatest riikidest seab piirangud alaealistele kodanikele dokumentide taotlemisel ja kättesaamisel. Dokumendi taotlemisel on alaealisel lapsel võimalik koos lapsevanema poolt allkirjastatud volitusega ise endale dokumente taotleda 11 uuritavas Euroopa Liidu liikmesriigiks, milleks on Austria, Belgia, Horvaatia, Itaalia, Kreeka, Küpros, Malta, Portugal, Rootsi, Slovakkia ja Soome. Lapsevanemaga kohapeale minek on vajalik Hispaanias, Iirimaa, Kreekas, Leedus, Lätis, Madalmaades, Prantsusmaal, Saksamaal, Sloveenias ja Ungaris.

Eestis kehtivat korda, kus 15-17 aastane kodanik peab ise oma dokumentidele järgi minema, mujal uuritavates Euroopa Liidu liikmesriikides ei ole (vt alapeatükk 2.1). Enamikes riikides võib lapsevanem ise isiklikult oma alaealise lapse dokumente kätte saada. Mõningates on vajalik lapse kohalolu, kuid töö koostaja arvates on see mõistlik, kuna siis saab isikusamasust tuvastada. Isikusamasuse tuvastamine jääb ära, kui last ennast kohal ei ole.

Analüüsist selgus, et kõikides riikides on erinev praktika, mis käsitleb dokumentide taotlemist ja kättesaamist. Kõige enam on Eesti süsteem sarnane nende riikidega, kus laps

peab minema koos lapsevanemaga dokumenti taotlema. Eesti süsteem on aga lubanud alates 15. eluaastast lapsel üksi dokumente taotlema minna. Passi tuleb anda ka sõrmejäljed ning kohustuslik on ka allkiri. Dokumendi kättesaamise kord on Eestis võrreldes uuritavate Euroopa Liidu liikmesriikidega ainulaadne. Üheski uuritud riigis ei ole lapsevanemal keelatud kätte saada enda lapse isikut tõendavat dokumenti ilma lapse kohalolekuta. Seega võib väita, et Eesti lapsevanemate rahulolematuse on täiesti õigustatud. (vt. peatükk 2.1)

Autor soovib Politsei- ja Piirivalveameti koduleheküljel sisse viia muudatus, mis annaks lapsevanemale parema ülevaate Eestis kehtivast korrast. Praegu on kodulehel võimalik leida info, mis annab teada, et lapsevanem ei saa ilma dokumendi taotlemisel avaldust esitamata enda 15-17 aastase lapse dokumenti kätte, kuid selleks, et seda infot leida, peab uurima väga tähelepanelikult kodulehekülge.

Autori tööalastele kogemustele tuginedes saab väita, et paraku enamik lapsevanemaid seda ei tee. Lähtuvalt töö autori kogemustest saab väita, et enamik lapsevanemaid ei tule ise selle peale, et selline praktika võiks kehtida.

Töö autor soovib igale Politsei- ja Piirivalve koduleheküljel asetsevale lehele, mis käsitleb dokumentide taotlemist või väljastust lisada teave selle kohta, et lapsed täidaksid ära volituse, mis lubab lapsevanematel dokumendile järgi minna.

Teave lapsevanemale võiks olla suurelt punase kasti sees, iga lehekülje üleval, *boldis* musta värvi tekstiga, järgmine:

Lugupeetud lapsevanemad!

Juhime Teie tähelepanu sellele, et 15-17 aastaste kodanike isikutunnistustele peab taotleja ise järgi minema või taotlemise hetkel volitama kedagi teist dokumenti kätte saama.

Lapsevanem ilma volituseta dokumenti kätte ei saa!

Kaasa võtta vanad dokumendid.

Kokkuvõtvalt selgus, et Eestis praktiseeritavat korda, kus lapsevanem ei saa minna järele ilma volituseta oma 15-17 aastase lapse dokumentidele, mujal uuritavates Euroopa Liidu liikmesriikides ei ole. Küll aga on enamikes riikides kohustuslik dokumenti taotledes lapsevanema allkirjaga volitus või kohapeale minek koos lapsevanemaga. Lapsevanemate teadmatus otsida Politsei- ja Piirivalve koduleheküljelt üles koht, kus on kirjas, et nemad

ei saa ilma volituseta minna järgi oma lapse isikut tõendavatele dokumentidele, on viinud olukorrani, kus minnakse Politsei-ja Piirivalveametisse kohapeale ja lahkutakse sealt ilma lapse dokumente kätte saamata.

KOKKUVÕTE

Isikut tõendavate dokumentide taotlemine on tänapäeva ühiskonnas kodaniku jaoks loomulik toiming. ID-kaart muudab igapäeva toimingud palju kergemaks ning pass annab võimaluse reisida väljapoole Euroopa Liitu. Lapsevanemate teadlikkus oma alaealiste laste dokumentide taotlemise ja kättesaamise korrast vähendab probleeme Politsei- ja Piirivalveameti asutustes. Euroopa Liidu liikmesriikides on reeglid erinevad seoses isikut tõendavate dokumentidega.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et Siseministeeriumi siseturvalisuse arengukavas aastateks 2015-2020 on püstitatud eesmärgiks see, et identiteedihaldus oleks usaldusväärne ja turvaline. Teema uudsus seisnes selles, et töö autor viis läbi analüüsi 15-17 aastaste kodanike dokumentide taotlemise ja kättesaamise korra üle Eestis ning võrdles Eestis kehtivat korda Euroopa Liidu liikmesriikides samas vanusegrupis olevate isikutele kehtestatud korraga.

Lõputöö keskseks probleempüstituseks oli see, et Politsei- ja Piirivalveametis on sagenenud arusaamatused lapsevanematega, kes ei saa aru miks nad ei või ise oma 15-17 aastase lapse isikut tõendavaid dokumente taotleda ja kätte saada. Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada isikut tõendava dokumendi taotlemise ja kättesaamisega seotud probleemid Eesti 15-17 aastaste kodanike näitel ja koostada teavitus, mis annaks kiirema ülevaate Politsei- ja Piirivalve kodulehel lapsevanemale, kes soovib oma 15-17 aastase lapse dokumente taotleda või kätte saada. Eesmärk täideti uurimisülesannetega.

Esimeseks uurimisülesandeks oli analüüsida ja süstematiseerida riigi siseturvalisuse, avaliku teenuse ja kodaniku isikustamise teoreetilisi lähtekohti. Analüüsist selgus, et olles osa Euroopa Liidust pole siseturvalisus mitte ainult ühe riigi turvalisus, vaid terve Euroopa Liidu julgeolek. Siseturvalisuse tagamiseks on isikutele isikut tõendavate dokumentide väljastamisel oluline roll. Dokumentide väljastamine on osa avalikust teenusest, mis annab kodanikule võimaluse e-riigis toiminguid kiiremini teha ning reisida.

Teiseks uurimisülesandeks oli analüüsida dokumentide taotlemise ja väljastamise korda 15-17 aastastele kodanikele Eestis. Analüüsist selgus, et alates 15. eluaastast peab kodanik ise minema isikut tõendavat dokumenti taotlema. Andes passile nii sõrmejäljed kui ka allkirjanäidise ja ID-kaardile ainult allkirjanäidise ning dokumendifoto. Taotlemisel tuleb olla informeeritud, et dokumendi saab kätte ilma eelnevalt kirjutatud volitusega ainult

dokumendi taotleja. Paraku selgus autori kogemustest, et lapsevanemad pole sellest piisavalt teadlikud ning üritavad ise oma alaealise lapse dokumente kätte saada. Kui 15-17 aastane kodanik on lugenud Politsei- ja Piirivalve ameti kodulehekülge, on tal teada, et peale avalduse kirjutamist võib lapsevanem tema dokumentidele järgi minna.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli sünteesida teooriat ja uuringutulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid laste isikut tõendavate dokumentide taotlemise ja väljastamise korra teavitamiseks ning lihtsustamiseks. Selgus, et kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides on seaduse eripärasused seoses alaealiste laste dokumentide taotlemise ja kättesaamisega.

Teostatud analüüsist lähtudes tehakse ettepanek lisada Politsei-ja Piirivalve kodulehele teade, mis annaks lapsevanematele ülevaate kehtivast korrast seoses alaealiste laste dokumentide taotlemise ja kättesaamisega.

SUMMARY

Applying for identity documents is a regular procedure for a citizen in modern society. An ID card renders everyday tasks much easier and a passport enables travelling outside the European Union. Parents' awareness of the regulations on applying for and receiving their underage children's documents reduces problems at the Police and Border Guard Board service offices. Rules regarding identity documents differ among the member states of the European Union.

The topicality of the thesis is represented by the fact that a goal set in the internal security development plan for 2015-2020 of the Ministry of the Interior is reliable and safe identity management. The topic is novel because the author conducted an analysis of the regulations on applying for and receiving documents for 15-17-year-old citizens in Estonia, and compared the regulations in Estonia to the regulations concerning individuals in the same age group in other European Union member states.

The central problem statement was that at the Police and Border Guard Board service offices the number of misunderstandings has increased concerning parents who do not understand why they are not allowed to apply for and receive identity documents for their 15-17-year-old children. The purpose of the thesis was to ascertain the problems concerning the application and reception procedures of identity documents using the example of 15-17-year-old Estonian citizens, and to compile a notification that would give a quicker overview on the Police and Border Guard Board website to a parent who wishes to apply for or receive documents for their 15-17-year-old child. The purpose was accomplished with the research tasks.

The first research task was to analyze and systematize the theoretical bases of the state's internal security, public service and personalization of citizens. The analysis revealed that being part of the European Union means that internal security does not concern just the security of one country but the security of the whole European Union. The procedure of issuing identity documents to individuals plays an important role in guaranteeing internal security. Issuing documents is a part of public service that allows the citizen to use the e-services more quickly and to travel.

The second research task was to analyze the regulations on applying for and receiving documents for 15-17-year-old citizens in Estonia. The analysis revealed that from the age

of 15 the citizens have to apply for the documents themselves, giving both fingerprints and a signature sample for the passport and for the ID card only a signature sample and a document photo. When applying, it is important to acknowledge that without a previously written authorization, only the applicant is able to receive the document. However, the author's experiences revealed that parents are not sufficiently aware of this and try to receive their underage child's documents themselves. If a 15-17-year-old citizen has acquainted themselves with the Police and Border Guard Board website, they are aware that after writing an application, their parent is able to receive their documents for them.

The third research task was to synthesize the theory and research results, draw conclusions and make propositions for informing about and simplifying the procedure of applying for and issuing identity documents for children. It became clear that the laws are different in the European Union member states on how identity documents for underage citizens are applied for and issued.

Based on the analysis, a proposal is made to add a notification to the Police and Border Guard Board website, that would inform parents about the current regulations on applying for and issuing identity documents for underage children.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Arhiiviseadus (2011) RT I, 06.01.2016, 6.

Austrian Embassy Washington. *Requesting Legal Documents*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.austria.org/requesting-legal-documents/> [Kasutatud 07.02.2019].

Bjørnsen, H.-M., Foss, O., Johansen, S. & Langset, B., 2013. "Services of General Interest (SGI): Is it Possible to Define This Concept in Scientific Terms?". *Romanian Journal of Regional Science*, Vol. 7, pp. 9-36.

Citizens Information. *Passport for children*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.citizensinformation.ie/en/travel_and_recreation/passports/passports_for_children.html [Kasutatud 07.02.2019].

Civil Registry and Migration Department. *Issue of Passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.moi.gov.cy/moi/CRMD/crmd.nsf/0/27852d1a980d670ec2257d2c003176c2?OpenDocument&ExpandSection=7%2C3%2C1%2C2#_Section7 [Kasutatud 07.02.2019].

Denmark in the United Kingdom, *Passports for Under 18s*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://storbritannien.um.dk/en/travel-and-residence/danish-passports-and-travel-documents/passports-for-under-18s/> [Kasutatud 07.02.2019].

Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017. *Otsus. RT III, 06.06.2017, 2*.

Embassy of Hungary Ottawa, *Passport application*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ottawa.mfa.gov.hu/eng/page/utlevel-igenylese> [Kasutatud 07.02.2019].

Embassy of the Republic of Lithuania to Ireland, 2017. *Lithuanian passport and ID*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ie.mfa.lt/ie/en/travel-and-residence/consular-issues/lithuanian-passport> [Kasutatud 07.02.2019].

Embassy of the Republic of Poland in Ottawa, 2012. *Passport information*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ottawa.msz.gov.pl/en/c/MOBILE/consular_information/passport/ [Kasutatud 07.02.2019].

Erelt, M., Erelt, T. & Veldi, E., 2012. Julgeolek. Rmt: *Eesti-inglise keeleteaduse sõnastik*. Tallinn: Eesti keele sihtasutus.

Erelt, T., Leemets, T., Mäearu, S. & Raadik, M., 1999. *Julgeolek. Rmt: Eesti keele sõnaraamat*. Tallinn: Eesti keele sihtasutus.

Euroopa Liidu Nõukogu, 2018. *Sõnastik*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.consilium.europa.eu/prado/et/prado-glossary/prado-glossary.pdf#nameddest=024> [Kasutatud 07.02.2019].

Euroopa Ülemkogu, 2019. *Dokument: EST-BO-04001*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.consilium.europa.eu/prado/et/EST-BO-04001/index.html#sec-feat-1-2> [Kasutatud 07.02.2019].

Expatica Guide to Spain, 2018. *The Spanish passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.expatica.com/es/moving/citizenship/spanish-passport-1530682/> [Kasutatud 07.02.2019].

Expatica, 2019a. *The Dutch passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.expatica.com/nl/moving/citizenship/the-dutch-passport-1529325/> [Kasutatud 07.02.2019].

Expatica, 2019b. *How to get a Portuguese passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.expatica.com/pt/moving/citizenship/how-to-get-a-portuguese-passport-1092054/#Applying> [Kasutatud 07.02.2019].

Expatica, 2019c. *How to get a French passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.expatica.com/fr/moving/citizenship/how-to-get-a-french-passport-1528306/> [Kasutatud 07.02.2019].

Fukuyama, F., 2006. *Riikluse ehitamine*. Tallinn: Tänapäev.

Gemalto, 2018. *Levels of identity security and groups of secure features (2018)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gemalto.com/govt/security-features/levels-identity-security> [Kasutatud 07.02.2019].

German Embassy Kigali, 2018. *Passport applications for minors (persons under the age of 18)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://kigali.diplo.de/rw-en/service/pass17/1479860> [Kasutatud 07.02.2019].

Gov.uk, *Get a passport for your child*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gov.uk/get-a-child-passport/change-name-or-personal-details-on-a-child-passport> [Kasutatud 07.02.2019].

Hama, H. H., 2017. State Security, Societal Security, and Human Security. *Jadavpur Journal of International Relations*, 21(1), pp. 1-19.

Hansen, R. & Weil, P., 2002. *Dual Nationality, Social Rights and Federal Citizenship in the U.S and Europe: The Reinvention of Citizenship*. New York: Berghahn Books.

Identity Malta, *Passport Office*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://identitymalta.com/passport-office/> [Kasutatud 07.02.2019].

Isikut tõendavate dokumentide seadus (1999) RT I, 21.04.2018, 5.

Italcons. *Passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.italcons-sf.org/passport1.html> [Kasutatud 07.02.2019].

Jaaksoo, Ü., 2006. *Teadusuuringud sisejulgeoleku teenistusse*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/Teadusuuringud-sisejulgeoleku-teenistusse.pdf> [Kasutatud 07.10.2018].

Jõeorg, M., Kirsipuu, L., Kõrgmaa, M., Hansson, S., Vanatalu, M., Vanatalu, E., Veidemann, A., Vinkel, P., Kaarma, R., Räis, M., Vaksmaa, K., Taagapera, R., Jarne, A., Piiskop, K. & Klettenberg-Paas, K., 2007. *Kodaniku käsiraamat*. Tallinn: Mitte- eestlaste Inegratsiooni Sihtasutus.

Kaitseministeerium, 2010. *Riigikaitse strateegia. Strateegia*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/riigikaitse_strateegia_2010_0.pdf [Kasutatud 07.10.2018].

Kalev, L. ja Roosimaa, L., 2012. Riikluse ülesehitamine. Rmt: *Eesti poliitika ja valitsemine 1991-2011*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Kalev, L., 2004. Minimaalriik, rahvustervik või kaasatud kodanik? Kodakondsuse põhimõtted taasiseseisvunud Eesti poliitikas. *Acta Politica*, nr 1, lk 89-110.

King, J., 2017. Speech for the security research event 2017. Rmt: *From research to security union*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, pp. 9-11.

Kingdom of Belgium Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation.
How to apply for a passport? [Võrgumaterjal] Leitav:
https://diplomatie.belgium.be/en/services/services_abroad/belgian_passport/applying_passport/belgian_citizen_belgium/how_apply [Kasutatud 07.02.2019].

Kodakondsuse seadus (1995) RT I, 13.03.2019, 90.

Käibemaksuseadus (2003) RT I, 29.11.2018,9.

Lastekaitseseadus (2014) RT I, 12.12.2018, 49.

Latvijas Republikas iekšlietu ministrijas. *Citizens passport*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://www.pmlp.gov.lv/en/home/services/passports/citizen's-passport.html> [Kasutatud 07.02.2019].

Le gouvernement du Grand-Duche De Luxembourg, 2018. *Applying for a passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://guichet.public.lu/en/citoyens/citoyennete/papiers-identite/titre-voyage/passeport-biometrique.html> [Kasutatud 07.02.2019].

Living in Greece, 2007. *Greek passport*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<http://livingingreece.gr/2007/05/01/how-to-get-the-new-greek-passport/> [Kasutatud 07.02.2019].

Maanõukogu, 1918. Maanõukogu määrus Eesti demokraatilise vabariigi kodakondsuse kohta. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ida.aule.ee/juriidika/RT_1918_004_1k5.pdf [Kasutatud 07.02.2019].

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013. *Avalike teenuste korraldamise roheline raamat*. [Võrgumaterjal] Leitav:
https://www.mkm.ee/sites/default/files/avalike_teenuste_korraldamise_roheline_raamat.pdf [Kasutatud 07.02.2019].

Osborne, S., Radnor, Z. & Nasi, G., 2013. "A New Theory for Public Service Management? Toward a (Public) Service-Dominant Approach". *American Review of Public Administration*, Vol. 43(2), pp. 89-140.

Ostrom, V. & Ostrom, E., 1999. *Public Goods and Public Choices*. Rmt: Polycentricity and Local Public Economies. Michigan: Univeristy of Michigan Press.

Police of Finland. *Applying for passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.poliisi.fi/passport> [Kasutatud 07.02.2019].

Polisen, *Passport and National ID card*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://polisen.se/en/services-and-permits/passport-and-national-id-card/> [Kasutatud 07.02.2019].

Politsei- ja Piirivalveamet, a. *Dokumendifoto nõuded ja juhised*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/dokumendifoto-nouded-ja-juhised> [Kasutatud 07.02.2019].

Politsei- ja Piirivalveamet, c. *Taotlemine teeninduses*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/id-kaardi-taotlemine-taeiskasvanule/2> [Kasutatud 07.02.2019].

Politsei- ja Piirivalveamet, d. *Taotlemine teeninduses*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/id-kaardi-taotlemine-lapsele/2> [Kasutatud 07.02.2019].

Politsei- ja Piirivalveamet, e. *Taotlemine e-postiga*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/eesti-passi-taotlemine-taeiskasvanule/2> [Kasutatud 07.02.2019].

Politsei- ja Piirivalveamet, f. *Taotlemine e-postiga*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/eesti-passi-taotlemine-lapsele/2> [Kasutatud 07.02.2019].

Politsei- ja Piirivalveamet, b. *Taotlemine iseteeninduses*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/id-kaardi-taotlemine-taeiskasvanule/1> [Kasutatud 07.02.2019].

Randlane, K., 2011. Maksukuulekus ja selle tähendus sisejulgeoleku teoreetilises käsitluses. Rmt: L. Tabur & A. Talmar-Pere, toim-d Tark turvalisus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Raudla, H., 2007. Kodaniku raamat. Tallinn: Saarakiri.

Republic of Bulgaria Ministry of Foreign Affairs. *Issuing Bulgarian Identity Documents and Temporary Travel Documents*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.mfa.bg/en/services-travel/consular-services/consular-services-abroad/issuing-bid> [Kasutatud 07.02.2019].

Republic of Croatia. Embassy of the Republic of Croatia in the United States of America. *Applying for Croatian Passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.mvep.hr/en/consular-information/croatian-passport/> [Kasutatud 07.02.2019].

Republic of Slovenia ministry of foreign affairs, *Issuing of a Passport of the Republic of Slovenia*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.ottawa.embassy.si/index.php?id=3011&L=1> [Kasutatud 07.02.2019].

Riigi infosüsteemi amet, 2017. ID-kaardi kiibis avastati turvarisk. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ria.ee/et/uudised/id-kaardi-kiibis-avastati-turvarisk.html> [Kasutatud 07.02.2019].

Siseministeerium, 2009. Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegerimine kodanike ühendustele. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/simdel_raport.pdf [Kasutatud 07.02.2019].

Siseministeerium, 2014. Siseturvalisuse arengukava 2015-2020. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/taiendatud_siseturvalisuse_arengukava_2015-2020.pdf [Kasutatud 07.02.2019].

Siseministeerium, 2016. *Sisejulgeoleku tagamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/sisejulgeoleku-tagamine> [Kasutatud 07.10.2018].

Siseministeerium, 2019. Kodakondsus ja ränne. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/kodakondsus-ja-ranne> [Kasutatud 07.02.2019].

Siseminister, 2015. *Eesti kodaniku passi vorm, tehniline kirjeldus ja passi kantavate andmete loetelu*. Määrus. RT I, 03.12.2015, 14.

Siseminister, 2018. *Isikutunnistuse vorm ja tehniline kirjeldus ning isikutunnistusele kantavate andmete loetelu ja digitaalsete andmete kehtivusaeg*. Määrus. RT I, 09.11.2018, 5.

Siseminister, 2019. *Isikukoodide moodustamise ja andmise kord*. Määrus. RT I, 08.01.2019, 11.

Tabur, L., 2009. Väikeriigi julgeolekusektor kui innovatsioonivedur. *Riigikogu Toimetised*, nr 19, lk 181-191.

Thomas, N. & Tow, W. T., 2002. The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention. *Securiry Dialogue*, 33(2), pp. 96-178.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus (2002) RT I, 30.01.2018, 6.

Vihtla, E., 2012. *ID-kaart saab 10-aastaseks*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.id.ee/index.php?id=30162> [Kasutatud 07.12.2018].

Väljaru, R., 2005. Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused: Eesti julgeolekupoliitika suuna määraja? *Akadeemia*, nr 8, lk 1627-1649.

Wikiprocedure, 2019. *Slovakia- Renew Passport*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://wikiprocedure.com/index.php/Slovakia_-_Renew_Passport [Kasutatud 07.02.2019].

Lisa 1. Dokumentide taotlemine EL liikmesriikide

Analüüsist nähtub, et Euroopa Liidu liikmesriikides on dokumentide taotlemise korda 15-17 aastastel kodanikel võimalik rühmitada kahte gruppi. Laps võib ise üksi minna dokumente taotlema Austrias, Belgias, Horvaatias, Itaalias, Kreekas, Küprosel, Maltal, Portugalis, Sloveenias, Soomes ja Rootsis kuid nimetatud riikides on oluline võtta kaasa kas vajalik taotluse vorm või vabas vormis avaldus koos ühe või kahe lapsevanema allkirjaga. (vt tabel 3)

Kõige karmim on kord Hispaanias, Iirimaal, Kreekas, Leedus, Lätis, Madalmaades, Prantsusmaal, Sloveenias, Ungaris ning Saksamaal, kus alaealine kodanik peab minema koos lapsevanemaga endale dokumenti taotlema. Sõltuvalt riigist on vajalik kas ühe või kahe lapsevanema kohalolek. Ühe lapsevanema puudumisel on vaja esitada allkirjastatud avaldus. (vt tabel 3)

Kingdom of Belgium Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation; Republic of Croatia. Embassy of the Republic of Croatia in the United States of America; Italcons; Livin in Greece, 2007; Civil Registry and Migration Department; Identity Malta; Expatica, 2019b; Republic of Slovenia ministry of foreign affairs; Police of Finland; Polisen; Austrian Embassy Washington; Expact Guide to Spain, 2018; Citizens Information; Embassy of the Republic of Lithuania to Ireland, 2017; Latvijas Republikas iekšlietu ministrijas; Expatica, 2019a; Expatica, 2019c; Republic of Slovenia ministry of foreign affairs; Embassy of Hungary Ottawa; German Embassy Kigali, 2018

Lisa 2. Dokumentide väljastamine EL liikmesriikides

Autor analüüsis ka mõningate Euroopa Liidu liikmesriikide dokumentide kättesaamise korda. Uuringust järelalus, et Lapsevanem isiklikult peab minema alaealise dokumentidele järgi Belgias, Kreekas ja Leedus. Lapse kohal olek pole nendes riikides vajalik. Küll aga peab laps koos lapsevanemaga dokumentide kättesaamiseks kohale minema Poolas. Luksemburgis on lapsel võimalus kohale minna üksi kuid tal peab olema kaasas lapsevanema kirjalik luba. (vt tabel 4)

Republic of Bulgaria Ministry of Foreign Affairs; Living in Greece, 2007; Embassy of the Republic of Lithuania to Ireland, 2017; Le gouvernement du Grand-Duché De Luxembourg, 2018; Embassy of the Republic of Poland in Ottawa, 2012